

ORTOPEDİK ENGELLİLER MESLEK LİSESİ ÖĞRETMENLERİ İLE SAĞLIK MESLEK LİSESİ ÖĞRETMENLERİNİN ŞİDDETE İLİŞKİN TUTUM VE DAVRANIŞLARI ÜSTÜNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA*

Sevilay YILDIRIM*

Fatma ÇELEBİ*

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı, Ortopedik Engelliler Meslek Lisesi ile Sağlık Meslek Lisesi öğretmenlerinin şiddet yönelimleri arasında fark olup olmadığının araştırılmasıdır.

Yöntem: Araştırmaya Doğan Çağlar Ortopedik Engelliler Meslek Lisesi ile Kırıkkale Sağlık Meslek Lisesinde görev yapan 40 öğretmen ile 120 öğrenci katılmıştır. Öğretmenlerin şiddete ilişkin tutumları tutum ölçeği ile ölçülmüştür. Ayrıca öğrencilere de öğretmenlerdeki tutarlılığı test etmek için bir anket formu verilmiştir.

Bulgular: Araştırmada ömeklem grubu üzerinden iki veri elde edilmiştir. Bunlar öğretmenlerin şiddete yönelik tutumları ve öğrencilerin karşılaştıkları fiziksel cezalardır. Öğretmenlerin şiddet yönelimleri arasındaki farkın analizinde t testinden yararlanılmıştır. Verilere göre yapılan hesaplamalarda iki grup arasında anlamlı bir fark görülmüştür. Ayrıca Sağlık Meslek Lisesinde görev yapan öğretmenlerinin şiddet yönelimlerinin diğer gruba oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin karşılaştıklarını belirttikleri fiziksel şiddet uygulamaları frekansları ve yüzdelere göre bir araya getirilmiştir.

Tartışma: Verilerden elde edilen bulgular sonucunda iki öğretmen grubu arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir ve bu bulgular literatürdeki bulgularla karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet tutumları, ortopedik engelli, öğretmen, öğrenci.

A study comparing the attitudes and the behaviours of teachers about violence from two different schools; Ankara Orthopaedic Handicapped High School and Kırıkkale Health Care High School

Objective: The aim of this study is to compare the tendencies of the teachers from two different schools about violence.

Method: 40 teachers and 120 students in total from Ankara Doğan Çağlar Orthopaedic Handicapped High School and Kırıkkale Health Care High School have been included in this study. A standardized scale for attitudes about violence was given to the teachers. To test the reliability of the teachers answers, their students wanted to fill a questionnaire about the behaviours of the teachers.

Results: The frequencies and percentages of physical violence reported by the students were obtained.

+ Bu çalışma 28-31 Ekim 1999 tarihlerinde Kapadokya'da yapılan 6. Ulusal Sosyal Psikiyatri Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuş ve Prof. Dr. Rasim Adasaç Araştırma Yarışması'nda Mansiyon Ödülü'ne layık görülmüştür.

* Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Psikiyatri Yüksek Lisans öğrencisi.

Discussion: The findings have shown a significant difference between the two groups of teachers and have been compared with the literature.

Key Words: Violence attitudes, orthopaedic handicapped, teacher, student.

GİRİŞ

İnsan doğası gereği değişik psikolojik ekoller tarafından değişik biçimlerde tanımlansa bile, tüm ekollerin üzerinde birleştiği nokta insanlarda saldırganlık eğiliminin var olduğudur.

Saldırganlığın ne olduğu konusunda yapılabilecek en yalın tanım "başkalarını inciten ve incitebilecek her türlü davranış" şeklindedir. Fakat buradaki kritik nokta ise incitme davranışını yüklenen anlamdır. Yani, saldırganlık davranışını ilişkin olarak ilk nedensellik yüklemesi kişinin niyetidir. Bu nedenle saldırganlık başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış ya da eylemdir biçiminde tanımlanabilir (Freedman, Sears, Carswith; 1989).

Bireyde söz konusu olan dürtünün amacı, boşalma ve gerginliğin ortadan kalkması doyum ve bununla birlikte giden hazdır. Bu amacın gerçekleşmesi için kişinin bir engellenme ile karşılaşması durumunda, geri çekilme, dürtü nesnesi değiştirme gibi tepkiler verirken saldırgan davranışta da bulunabilir (Öztürk, 1992).

Saldırganlığın insan doğasının ayrılmaz bir parçası olduğu görüşü, ilk kez Freud ile karşımıza çıkar. Freud kişinin temel doğasını id, ego, süperego olarak 3'e ayırmıştır. Ruhsal enerji kaynağı olan id bu birikimini boşaltma ihtiyacındadır. Bunun için yararlandığı süreçler içerisinde acıdan korunma ve saldırganlık vardır (Gençtan, 1990).

Freud'un izleyicileri arasında söz edilmesi gereken Otto Rank ise, normal insanın kendini koruyan, yaşamı kolaylaştıran, bağımsız yaşayan biri olmak istediğini söyler. Bağımsız yaşamak için ise güçlükleri yenmesi ve kendi iradesini ortaya koyması gerekir. Ancak saldırgan kişi, iradesini ortaya koymayı başaramaz. Çevresini sürekli kendisine yönelttikleri düşmanca duygular içerisinde algılayacak ve korunabilmek için saldırgan davranışlar göstermeye başlayacaktır. (Kiper-İlter, 1984).

Cüceloğlu (1994) ise, çocukken utanca boğulan, ifade olanağı verilmeyen kişinin kızgınlığını biriktirerek, saldırgan ve öfkeli biri haline dönüştüğünü söyler.

Saldırganlık davranışı konusunda psikanalistler dışında varoluşçu ekolde çalışmıştır. Bu ekolün temsilcilerinden olan Erich Fromm ise saldırganlığın güçsüzlük, çaresizlik ve yalnızlıktan kaynaklandığını savunur. Fromm'a göre kişinin saldırganlığı benliğinin çevre tarafından ezilmesini engellemek için gösterdiği son ve umutsuz bir çabadır (Fromm, 1997).

Savaşır'a (1965) göre; saldırgan davranışların oluşup gelişmesinde, ebeveyn tutumları, ceza ve sosyal normlar rol oynar. Bu toplumsal normlar ile saldırganlığın hangi durumlarda tasvip gördüğü, hangi durumlarda cezalandırıldığı, kime, ne zaman, ne şekilde gösterileceği öğrenilir (Kocatürk, 1986).

Saldırganlığın nasıl ortaya çıktığı ve saldırgan kişide görülebilecek özelliklerin neler olduğu konusunda pek çok kuramcı ve araştırmacı çalışmıştır. Ülkemizde 14-17 yaş arası gençler zamanlarının büyük kısmını okulda ve öğretmenleriyle geçirmektedirler. Bu açıdan bakıldığında öğrencilere yöneltilen şiddet davranışları onların da şiddet yönelimli olmalarında etkili olabilecektir.

Adarno ve arkadaşları (1950) bedensel cezanın çocukluklarında ceza görmüş öğretmenler tarafından uygulanmasını otoriter bir kişilik yapısı olan saldırganlık eğiliminin belirtisi olarak bildirmektedirler (Gözütok, 1993).

Kempe (1962) çocukken dövülen anne babanın kendi çocuklarını döveceklerini öne sürer. Bedensel cezanın yaygın olduğu okullarda öğrenim görmüş öğretmenlerin çoğunun aynı yöntemle başvurduklarını, sadece az bir bölümünün çocuklarında dövülmüş olsalar bile güç kullanımına farklı baktıklarını belirtir. Kempe "Dövülmüş Çocuk Sendromu" kurbanı olan insanların akıl sağlıklarının yerinde olmadığını ifade etmektedir (Gözütok, 1993).

Adler (1984), eğitim yapılırken çocuğa ceza vermenin hiçbir faydası olmadığını belirtiyor. Hayat tarzının yaşamın ilk 4,5 yılında tespit edildiğini ve ancak kişinin hata ve kusurlarının kendi tarafından kabul edilmesi ile değiştirilebileceğini söylüyor.

Yavaş (1997) Hacettepe Üniversitesine gelen ergenlerde görülen davranış bozukluklarını saptamıştır. Bu bulgulara göre saldırgan davranışlara erkeklerde daha sıklıkla rastlanmıştır.

Kişinin kendi kendine yönelttiği bir saldırganlık olan intiharla ilgili yapılan bir çalışmada intihara kalkışan ergenler ve aileleri araştırılmıştır. Sonuçta bu ergenlerin aile işlevlerinin bozuk olduğu ve iletişimin sağlıklı kurulduğu belirlenmiştir (Öten ve Dilsiz, 1994).

Bakan (1970), bedensel cezaya uğrayan çocuklarla ilgili yaptığı çalışmada öğretmenlerin daha çok küçük, yoksul ve azınlık çocuklarını dövme eğiliminde olduklarını bulmuştur (Gözütok, 1993).

Gözütok (1993) yılında yaptığı çalışmada öğretmenlerin dayak uygulamalarının her kademe ve sosyo ekonomik düzeydeki okullarda ciddi boyutlarda sürdüğünü belirtmiştir.

Yapılan bu araştırmalar sonucunda özürli öğrencilere eğitim veren meslek lisesi ile normal öğrencilere eğitim veren sağlık meslek lisesi öğretmenlerinin şiddet yönelimlerinin karşılaştırılması düşünülmüştür.

Araştırmada, Sağlık Meslek Lisesi öğretmenleri ile Ortopedik Engelliler Meslek Lisesi öğretmenlerinin şiddet eğilimleri arasında fark olup olmadığının araştırılması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Denekler:

Araştırmaya Doğan Çağlar Ortopedik Engelliler Meslek Lisesi ve Kırıkkale Sağlık Meslek Lisesinde görev yapan 40 öğretmen ve yine bu okullardaki 120 öğrenci katılmıştır. Öğretmenler her iki okuldan 20 şer kişi olarak araştırmaya katılmıştır. Araştırmadaki öğretmen sayısı Kırıkkale Sağlık Meslek Lisesinde 20 tane öğretmenin görev yapmasına bağlı olarak belirlenmiştir. Ortopedik Engelliler Meslek Lisesinde ise 20 öğretmen 35 öğretmenin arasından seçkisiz atama yolu ile belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları:

Araştırma için veri toplamada iki araç kullanılmıştır:

Tutum Ölçeği: Araştırmada F. Dilek Gözütok'un 1993 yılında yaptığı "Öğretmenlerin Dayağa Karşı Tutumları ve Okullarda Dayak Uygulamaları" isimli araştırmasında kullanıldığı tutum ölçeğinden yararlanılmıştır.

Öğretmenlerin fiziksel cezaya ilişkin tutumlarını belirlemek amacı ile Direkt Yöntemi ile geliştirilmiş olan 47 önermeden oluşan "Opinions About Corporal Punishment" ölçeği Gözütok tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve geçerlik güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Aracın alfa güvenilirlik katsayısı .96'dır. Ölçekteki puanlamaya göre; dayağa karşı tutum geliştirenler yüksek puan alırken, dayağı destekler nitelikte tutum geliştirenler düşük puan alacaklardır.

Anket Formu: Öğrencilerin, öğretmenlerin dayak biçimi, sıklığı, öğrencilerin dayak atan öğretmenleri nasıl nitelendirdiklerini belirlemek amacı ile kullanılan anket formu Gözütok'un aynı adlı çalışmasından alınmıştır.

İşlem

Bu araştırmaya Doğan Çağlar Ortopedik Engelliler Meslek Lisesi ve Kırıkkale Sağlık Meslek Lisesinde görev yapan 20 şer öğretmen ile bu okullarda okuyan 60 şar öğrenci katılmıştır. Araştırma Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Psikiyatri Yüksek Lisans programı içinde yer alan şiddet dersi kapsamında yürütülmüştür. İki araştırmacı tarafından yapılan araştırmanın verileri daha sonra bir araya getirilmiş ve analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada örneklem grubu üzerinden iki ayrı veri elde edilmiştir. Bunlar öğretmenlerin şiddet tutumları ve öğrencilerin karşılaştıkları fiziksel cezalardır. Her iki okulda görev yapan öğretmenlerin şiddet yönelimleri arasındaki farkın analizinde t testinden yararlanılmıştır. t testinin hesaplanması için elde edilen veriler tablo 1'de gösterilmiştir. Toplanan verilere göre yapılan hesaplamalarda iki grubun şiddet yönelimleri arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir ($t=2.5$, $s.d=38$, $p.05$). Ölçekteki puanlama sistemi dikkate alınarak, grupların ortala-

Tablo 1. Ortopedik Özürülüler Okulu ile Sağlık Meslek Lisesi Öğretmenlerinin Şiddet Yönelimleri Açısından Karşılaştırma Puanları Tablosu.

	x	S	T
Ortopedik Özürülüler Okulu	37.85	47.55	2.5
Sağlık Meslek Lisesi	30.07	115.90	

p<.05

Tablo 2. Ortopedik Özürlüler Okulu ve Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Belirledikleri Fiziksel Ceza Puanları

Karşılaşılan Fiziksel Ceza	f	%
Kulak Çekme	74	61.66
Saç Çekme	61	50.83
Tokat Atma	97	80.83
Başını Duvara ve ya Sıraya Vurma	5	4.16
Sopayla Vurma	17	14.16
Tebeşir ve ya Silgi Fırlatma	44	36.66
Tekme Atma	51	42.5
Çok Şiddetli Dövme	27	22.5
Küfür Etme	21	17.5
Kitap Defter Fırlatma	8	6.66

malarına bakılırsa; Sağlık Meslek Lisesinde görev yapan öğretmenlerin şiddet eğiliminin, Ortopedik Özürlüler Okulunda görev yapan öğretmenlerden daha yüksek olduğu saptanır.

Öğrencilerin karşılaştıklarını belirttikleri fiziksel şiddet uygulamaları frekansları ve yüzdelerine göre bir araya getirilmişlerdir. Öğrencilerden toplanan bu veriler tablo 2 'de verilmiştir. Bu verilere göre öğrenciler en fazla %80.83'le tokat atma ile karşı karşıya kalırken, en az %4.16 ile başını duvara veya sıraya vurma cezası ile karşılaşmaktadırlar.

TARTIŞMA

Hatırlanacağı gibi bu çalışmanın amacı; Ortopedik Engelliler Meslek Lisesi ile Kırıkkale Sağlık Meslek Lisesi öğretmenlerinin şiddet yönelimleri arasında fark olup olmadığının araştırılması idi.

Verilerden elde edilen bulgular sonucunda iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir. Ayrıca Sağlık Meslek Lisesinde görev yapan öğretmenlerin Ortopedik Özürlüler Meslek Lisesinde görev yapan öğretmenlere oranla daha fazla şiddet eğiliminde olduğu saptanmıştır. Önceden de belirtildiği üzere Bakan'ın (1970) yaptığı çalışmada tespit ettiği, öğretmenlerin yoksul, küçük, özürlü ve azınlık çocuklarını daha çok dövme eğiliminde olduğu hatırlanırsa, bu çalışmanın tam tersi bir bulguyu saptadığına dikkat çekmek gerekir. Bakan'ın söylediğinin tam tersi olarak; özürlü çocuklara eğitim veren öğretmenler, öğrencilerinin özür durumlarını dikkate alarak onlara daha sevecen ve içten davranarak, şiddet içeren davranışlarda daha az bulunuyor olabilirler. Bu durum daha ileriki bir araştırmanın konusu olarak incelenebilir.

Ayrıca Gözütok'un çalışmasını da dikkate alacak olursak iki öğretmen grubu arasındaki bu farklılık, O'nun çalışmasıyla da desteklenir nitelikte olup, iki yöre arasındaki kültürel farklılıktan da kaynaklanıyor olabilir.

Özellikle dikkat edilmesi gereken nokta örneklem grubunun sayısıdır. Sağlık Meslek Lisesi'nde görev yapan öğretmen sayısına bağlı olarak belirlenen örneklem sayısının herhangi bir genellemede bulunabilmek için oldukça yetersiz kaldığı belirtilmelidir. İleri düzeydeki bir çalışmada bu sayının daha fazla olması sağlanabilir.

Ayrıca öğretmen sayısının kısıtlılığı sebebi ile öğretmenler arasında cinsiyet farklılığı ve/veya meslekteki hizmet yılına dikkat edilmemiştir. Oysaki öğretmenlerin şiddet davranışlarında bu faktörler etkili olabilir.

Öğrencilerin karşılaştıklarını belirttikleri fiziksel cezalar ise öğretmenlerin tutum ölçeklerine verdikleri yanıtlar ile çelişmektedir. Öğretmenlerin fiziksel cezayı desteklemediklerini belirtmeleri durumunda dahi öğrencilerden pek çok fiziksel ceza cevabı gelmiştir.

SONUÇ

Ülkemizde hala, çok yaygın olmasa dahi "eti senin kemiği benim" yaklaşımı ile öğrenci teslimi görüşü mevcuttur. Bu algılayışın çok yaygın olmaması yine de bir sorun olarak karşımıza çıkmasını engellemektedir. Bu nedenle bu sorunun çözümlenmesi için bazı öneriler getirilmelidir.

Öğrencilerin karşılaştıklarını belirttikleri fiziksel cezalar ne yazık ki günümüz eğitim sistemi içerisinde dayanın hata kabul edilebilir bir davranış tarzı olduğunu göstermektedir. Oysaki öğretmenlerin eğitim davranışları içerisinde öğrencilere dayak atmak gibi bir haklarının olduğunu düşünmeleri oldukça yanlıştır ve öğretmenler arasında devam

eden bu hatalı algılamının değiştirilmesi gerekir. Bu amaçla da hizmet içi eğitim kursları, seminerler düzenlenebilir. Öğretmenlere bedensel ceza yerine eğitimde kullanabilecekleri farklı teknikler (sözel iletişime geçme, öğrenciye hatasını anlatma, sonuçlarını göstererek ders almasını sağlama vb.) kullanmaları sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Adler, A. (1984) *Guç Çocuğun Eğitimi* (3 Baskı), (Onol, N Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.

Cuceloğlu, D (1994). *İçimizdeki Çocuk*, (7. Baskı) İstanbul Remzi Kitabevi

Freedman, L J., Carlsmith, J.M , Sears, D O (1989). *Sosyal psikoloji* (Donmez, A Çev.) İstanbul: Ara Yayıncılık.

From, E. (1997) *Ozgurluktan Kaçış*. (4. Baskı). (Budak, S. Çev.) Ankara: Otekı Yayıncılık

Gençtan, E. (1990). *Psikanaliz ve Sonrası* (4. Baskı) İstanbul Evrim Matbaacılık.

Gozutok, F (1993). *Öğretmenlerin Dayaja Karşı Tutumları ve Okullarında Dayak Uygulamaları*, Ankara

Hovardaoğlu, S (1994). *Davranış Bilimleri İçin İstatistik*, Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Kağıtçıbaşı, Ç (1988) *İnsan ve insanlar*. (7. Baskı). İstanbul: İstanbul Matbaası.

Kiper-İlter, I. (1984). *Saldırganlık Türlerinin Çeşitli Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Kocaturk, R (1986) *Saldırganlık Gidusunun Spor ve Eğitim Alanında Meslek Seçimine Etkisi* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Oten, N., Dilsız, A. (1994). İntihar Girişiminde Bulunan Bir Grup Ergenin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Psikiyatri-Psikoloji-Psikofarmakoloji Dergisi*, 2, 3, 227-233

Ozturk, M.O (1992). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları* (4 Baskı). Ankara: Hekimler Yayın Birliği

Yavaş, I. (1997) Ergenlerde Davranım Bozukluğu. *Ege Psikiyatri Surekli Yayınları*. 2, 3, 377-413.